

ANNA GÓRALEWSKA-SŁOŃSKA

Uniwersytet Zielonogórski

MAŁGORZATA KUCHAR-PIETRZAK

Uniwersytet SWPS

MAGDALENA SIWCZYK-KĘPA

Uniwersytet SWPS

WPŁYW AUTORYTETU (UMUNDUROWANIA) NA POSŁUSZEŃSTWO W ZAKRESIE PRZESTRZEGANIA PRZEZ PIESZYCH PRZEPISÓW O RUCHU DROGOWYM

WPROWADZENIE TEORETYCZNE

Problematyka posłuszeństwa człowieka nurtuje specjalistów różnych dyscyplin naukowych, a podejmowane przez nich analizy teoretyczne oraz prowadzone badania służą znalezieniu odpowiedzi na pytanie: co i w jaki sposób warunkuje posłuszeństwo człowieka? W psychologii społecznej posłuszeństwo wobec autorytetu rozważane jest wielowymiarowo: od posłuszeństwa rozumianego jako pełne zaufanie do autorytetu rzeczywistego, opartego na wiedzy, umiejętnościach, cechach osobowości, emocjach, poprzez posłuszeństwo wynikające z relacji formalnej, kiedy na skutek nadania władzy lub wyboru na określone stanowisko, jednostki lub grupy wykonują polecenia osób sprawujących władzę, aż do bezrefleksyjnego podporządkowania się uniformowi.

W języku polskim pojęciu posłuszeństwa nadaje się trzy znaczenia: znaczenie pierwsze wskazuje na związek z wolą, rozkazem, byciem karnym i subordynacją wobec innej osoby, znaczenie drugie wskazuje na to, że posłuszeństwo to rodzaj działania do wykonania, czyli powinność lub zobowiązanie i znaczenie trzecie wyraża to, czemu człowiek powinien być posłuszny – władzę (Doroszewski, 2015). W literaturze przedmiotu posłuszeństwo utożsamiane jest z autorytetem. W. Wosińska (2004) zwraca uwagę,

że jest ono odpowiedzią na polecenie autorytetu, który jest reprezentantem instytucji, zatem to wymagania instytucji stanowią nakaz, który jednostka otrzymuje od autorytetu, ten kontekst nawiązuje do roli policjanta jako przedstawiciela władzy w państwie, która ma zagwarantować bezpieczeństwo obywateli i porządek prawny. Inni autorzy przypisują posłuszeństwu wobec autorytetu specyficzne cechy: B. Wojciszke (2014) podkreśla, że służy ono utrzymaniu ładu społecznego, umożliwia także efektywne działanie grup czy instytucji; R. Brown (1986) wskazuje na to, że posłuszeństwo może być nawykiem, który został ugruntowany u dzieci w różnych sytuacjach, związanych z socjalizacją dzieci w społeczeństwie. Może być także rezultatem połączonych nacisków informacyjnych i normatywnych (Aronson, Wilson, Akert, 1997). Cialdini (2000) zauważa, że posłuszeństwo wobec autorytetu może być błogosławieństwem, gdyż pozwala na osiągnięcie zysków i zwalnia z myślenia i odpowiedzialności, stając się wygodnym i uproszczonym schematem postępowania.

W eksperymentach S. Milgrama (1965, 1974), C. Hoflinga i in. (1966), Harper, Kidera i Cullen (1971 za Cialdini 2000) można dostrzec, w jaki sposób zachowuje się jednostka poddana wpływowi autorytetu. Eksperymenty S. Milgrama (1965, 1974) tworzą fundament badań psychologii społecznej dotyczących posłuszeństwa wobec autorytetu. W wyniku prowadzonych badań S. Milgram (1965, 1974), oprócz wskazania poziomu zachowania, do którego może posunąć się człowiek w byciu posłusznym wobec autorytetu, dokonał także analizy różnych czynników, które mogą determinować skłonność do posłuszeństwa. W swoich badaniach wyselekcjonował cztery czynniki sankcjonujące posłuszeństwo: „dystans emocjonalny wobec ofiary, bliskość i stopień akceptacji autorytetu, to, czy autorytet jest zinstytucjonalizowany, a także przyzwalające wpływy niepodporządkowujących się współuczestników eksperymentu” (Myers, 2003, s. 279). Czynniki wyróżnione przez S. Milgrama były poddane dalszym badaniom w kolejnych eksperymentach innych badaczy, którzy skupiali się na pojedynczych determinantach posłuszeństwa.

R. Cialdini (2000) zauważa, że automatyzm związany z uleganiem autorytetowi może mieć ścisły związek z okazywaniem posłuszeństwa symbolom czy emblematom charakterystycznym dla autorytetu. Znakiem autorytetu może być tytuł, sposób ubierania się czy też dobra materialne związane z wysokim statusem ekonomicznym, takie jak np. samochód. Zdaniem R. Cialdiniego (2000), rodzaj noszonej garderoby może wywoływać mimowolną uległość. Uniform autorytetu może stanowić mundur (policjanta, strażaka, wojskowego, czy pracownika ochrony), jak również fartuch lekarza czy też elegancki garnitur, którego właściciel dopełnia swój wizerunek odpowiednimi dodatkami, takimi jak elegancka teczka czy okulary. Badania prowadzone przez C. Hoflinga i współpracowników (1966) oraz M. Lefkowitz, R. Blake i J. Mountona (1955), L. Bickmana (1974) i R. Mauro (1984) prezentują, jak ważne dla wzbudzania posłuszeństwa jest posługiwanie się uniformem, który stanowić może o instytucjonalizacji auto-

rytetu. Działanie uprawomocnionego umundurowania eksponuje raport R. Ornsteina (1991), prezentujący opis przypadku psychiatrycznego, w którym pacjent o skłonnościach samobójczych podporządkowuje swoje działania poleceniu policjanta, który wydaje rozkaz przestawienia auta. Pacjent ślepo przyjmuje polecenie, przestawia auto i jednocześnie podejmuje decyzję o odstąpieniu od próby samobójczej.

Odległość czasowa przeprowadzonych eksperymentów skłania do postawienia pytania: Czy współczesny człowiek, wychowany w większym duchu wolności i swobód obywatelskich jest mniej skłonny do automatycznego podporządkowywania się autorytetowi, czy też bardziej krytycznie będzie analizował polecenia wydawane przez autorytet? Odpowiedzi na to pytanie dostarczył J. Burger (2009), który częściowo dokonał replikacji badań S. Milgrama, jednocześnie dostosowując je tak, aby były poprawne z punktu widzenia etyki. J. Burger (2009, s. 9) po przeprowadzeniu eksperymentu stwierdził, że „[...] te same czynniki sytuacyjne, które wpływały na posłuszeństwo uczestników [eksperymentu Milgrama], dzisiaj działają nadal”.

W artykule założono, że umundurowanie stanowić może egzemplifikację autorytetu także w jego wąskim aspekcie, który wiąże się z lękiem przed karą, wynikającą z braku posłuszeństwa. Prawo do noszenia munduru policyjnego i posługiwania się nim pod groźbą sankcji karnych mają wyłącznie policjanci, którzy z powodu wykonywanej roli zawodowej mają prawo do egzekwowania posłuszeństwa od jednostek czy też grup społecznych, a szerzej całego społeczeństwa. Założono więc także, że posłuszeństwo wobec autorytetu, którego reprezentacją jest mundur policyjny, spowoduje zmianę zachowania (skłoni do przestrzegania prawa o ruchu drogowym) osób wystawionych na ekspozycję munduru w sytuacji skłaniającej do złamania przepisów prawa drogowego (światło czerwone na przejściu dla pieszych, przy ulicy jednokierunkowej o dużym nasileniu ruchu samochodowego, odbywającego się jednakże z niewielką prędkością).

Przesłanki do postawienia problemu badawczego związanego z posłuszeństwem wobec munduru były następujące:

- mieszkańcy różnych krajów biorący udział w badaniach dotyczących posłuszeństwa związanego z uniformem byli posłuszni wobec tegoż uniformu;
- obserwacja rzeczywistości, która skłania do sprawdzenia tezy, że: łamanie przepisów prawa związane z przechodzeniem przez przejście dla pieszych na czerwonym świetle jest nagminne;
- historycznie warunkowana skłonność do buntu i walka o niepodległość, deklarowane przez Polaków w poezji oraz pieśniach patriotycznych oraz wyrażane powstańcami zrywami, których celem było wyzwolenie spod jarzma niewoli. Zamachem na wolność dla niektórych Polaków jest możliwość ukarania mandatem, gdy przechodzą na czerwonym świetle przez przejście dla pieszych, jeśli na drodze nie ma żadnego pojazdu, który mógłby przez to przejście przejechać (Sokołowski, 2015).

Przyjęte założenia sprowokowały do sformułowania problemów badawczych w postaci pytań: Czy w polskim społeczeństwie posłuszeństwo wobec autorytetu – władzy formalnej istnieje? Czy Polak jest posłuszny autorytetowi, reprezentacją którego jest mundur policyjny? Czy mundur policyjny skłoni osoby łamiące przepisy o ruchu drogowym do ich przestrzegania, ponieważ jest wystarczającym bodźcem warunkowym uruchamiającym antycypacyjną reakcję lękową? Czy mundur policyjny wywoła wewnętrzny bunt i chęć okazania niezdyscyplinowanej natury i nie będzie stanowił żadnej przeszkody w pokonaniu przejścia na czerwonym świetle? Czy wystarczającym czynnikiem umożliwiającym zwiększenie bezpieczeństwa pieszych i kierowców na drogach będzie ekspozycja munduru policyjnego w miejscach, gdzie przepisy są notorycznie łamane?

Oczywiście odpowiedź na powyższe pytania wymaga szeroko zakrojonych badań uwzględniających wiele dodatkowych aspektów, zatem na początek otwierające rozważania wydaje się pytanie: Czy mundur policyjny skłoni osoby do zatrzymania się przed przejściem dla pieszych na czerwonym świetle?

W związku z tym sformułowano hipotezę badawczą, która brzmi: Ekspozycja munduru policyjnego w sytuacji związanej z łamaniem przepisów prawa o ruchu drogowym zwiększa skłonność do ich przestrzegania.

METODA

Osoby badane

Eksperyment naturalny odbywał się w jednym z miast Dolnego Śląska, na przejściu dla pieszych wyposażonym w sygnalizację świetlną, usytuowanym na jednopasmowej i jednokierunkowej ulicy, która stanowi fragment dużego skrzyżowania w centrum miasta. Uczestnikami eksperymentu naturalnego były osoby przechodzące przez przejście dla pieszych (w ciągu czterech godzin obserwacji przez przejście dla pieszych przeszły 6342 osoby).

Procedura badania

Miejsce badania zostało dobrane celowo w taki sposób, aby procedura eksperymentalna nie stanowiła dla uczestników badania wyjątkowej sytuacji, ponieważ obecność służb mundurowych patrolujących przejście dla pieszych w miejscu, gdzie nigdy takie patrole nie stacjonowały, wydawałaby się czymś zaskakującym, wybrano więc takie przejście dla pieszych, które bywa okazjonalnie patrolowane przez policję.

Procedura eksperymentalna polegała na obserwacji osób przechodzących na czerwonym świetle przez przejście dla pieszych. Prowadzenie obserwacji w dwóch różnych terminach – I termin 15.04.2016: grupa kontrolna od 16:00 do 17:00 i grupa eksperymentalna od 17:00 do 18:00 i II termin 22.04.2016: grupa kontrolna od 16:00 do 17:00 i grupa eksperymentalna od 17:00 do 18:00. Podział taki uwzględniał możliwą zmianę warunków atmosferycznych, które mogłyby znacząco wpłynąć na wyniki obserwacji jako czynnik zakłócający. Dokonano zatem dwukrotnie pomiarów dla grupy eksperymentalnej i dwukrotnie dla grupy kontrolnej:

– pomiary odbyły się w piątek 15.04.2016 oraz w piątek 22.04.2016 w godzinach od 16:00 do 17:00. Osoby obserwowane w tych godzinach stanowią grupę kontrolną, która nie była poddana manipulacji. Z zaparkowanego samochodu osobowego prowadzona była przez dwóch eksperymentatorów obserwacja, w czasie której dokonywano zapisu liczby przechodniów pokonujących przejście dla pieszych na czerwonym oraz zielonym świetle (w celu uzyskania liczby wszystkich osób, które pokonały przejście dla pieszych);

– pomiary odbyły się w piątek 15.04.2016 oraz w piątek 22.04.2016 w godzinach od 17:00 do 18:00. Osoby obserwowane w tych godzinach stanowią grupę eksperymentalną, którą poddano manipulacji. Z zaparkowanego samochodu osobowego prowadzona była przez dwóch eksperymentatorów obserwacja, w czasie której dokonywano zapisu liczby przechodniów pokonujących przejście dla pieszych na czerwonym oraz zielonym świetle. Manipulacja polegała na ekspozycji munduru policyjnego. Policjanci (nieświadomi udziału w eksperymencie) patrolowali przejście dla pieszych w sposób standardowy, rutynowo wykonując swoje obowiązki – przechadzali się wzdłuż przejścia dla pieszych w odległości około 2 do 4 metrów od przejścia, byli doskonale widoczni dla osób przechodzących przez przejście dla pieszych, jak również dla obserwatorów.

W przypadku obydwu pomiarów istotna dla prowadzonych badań była liczba osób przechodzących na czerwonym świetle, natomiast liczba osób przechodzących na świetle zielonym stanowiła informację uzupełniającą.

Zastosowane narzędzia

Rejestracja osób badanych polegała na zapisie (papier, ołówek) liczby osób badanych, w każdym cyklu światła czerwonego i zielonego. Symbolem autorytetu wykorzystanego w badaniach był mundur policyjny – dwaj policjanci patrolujący przejście dla pieszych. Patrol policyjny był możliwy dzięki współpracy i zgodzie władz służb mundurowych, która przekazała informację autorom eksperymentu, w jakich dniach i godzinach odbędzie się patrol wskazanego przejścia dla pieszych.

WYNIKI BADAŃ

Hipoteza badawcza zakładała, że istnieje związek pomiędzy ekspozycją munduru policyjnego w sytuacji związanej z łamaniem przepisów prawa o ruchu drogowym a zwiększoną skłonnością do przestrzegania przepisów.

Do weryfikacji hipotezy badawczej wykorzystano test niezależności chi-kwadrat uzupełniony testem Phi Yule'a. Uzyskano nie tylko informację, czy badana zależność występuje, lecz także informację o sile zależności, jeśli wystąpiła.

Analizy statystyczne zostały wykonane przy użyciu programu IBM SPSS 23.0, odpowiednio dla obydwu obserwacji.

Dane liczbowe prezentujące liczbę osób przechodzących przez przejście dla pieszych podczas obydwu obserwacji zaprezentowano w tabeli 1.

W przypadku obydwu obserwacji można zauważyć, że liczba osób przechodzących na czerwonym świetle znacząco rośnie, kiedy osoby badane nie są wystawione na ekspozycję munduru policyjnego.

Dla obserwacji przeprowadzonej dnia 15.04.2016 analiza wyników powstała na podstawie Tabeli Krzyżowych, za pomocą przeprowadzonego testu chi-kwadrat ($\chi^2 = 82,71$; $p < 0,001$), pozwoliła na wskazanie, że istnieje związek pomiędzy ekspozycją munduru policyjnego w sytuacji związanej z łamaniem przepisów prawa o ruchu drogowym a zwiększoną skłonnością do przestrzegania przepisów. Jednakże analiza testu Phi Yule'a ($\phi = 0,17$; $p < 0,001$) wykazała, że związek jest słaby. Ilustrację graficzną liczby osób przechodzących przez przejście dla pieszych podczas pierwszej obserwacji zaprezentowano na rysunku 1.

Podczas obecności patrolu (ekspozycji munduru) procent osób łamiących przepisy o ruchu drogowym był niższy (21,3% osób przeszło na czerwonym świetle) niż w okolicznościach braku patrolu (brak ekspozycji munduru) (37,1% osób przeszło na czerwonym świetle).

Dla obserwacji przeprowadzonej dnia 22.04.2016 analiza wyników powstała także na podstawie Tabeli Krzyżowych, za pomocą przeprowadzonego testu chi-kwadrat ($\chi^2 = 313,04$; $p < 0,001$), pozwoliła na wskazanie, że istnieje związek pomiędzy ekspozycją munduru policyjnego w sytuacji związanej z łamaniem przepisów prawa o ruchu drogowym a zwiększoną skłonnością do przestrzegania przepisów.

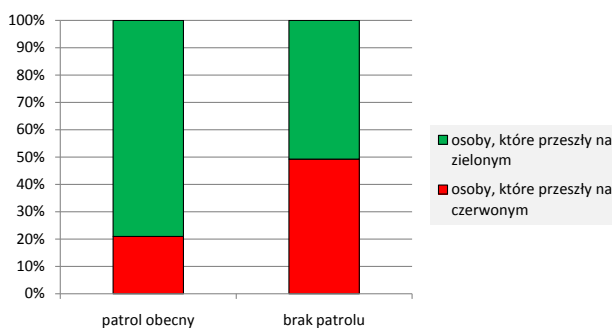
Tab. 1. Liczba osób przechodzących przez przejście dla pieszych

Obserwacja	Numer 1 (15.04.2016)		Numer 2 (22.04.2016)	
	liczba osób, które przeszły na zielonym	liczba osób, które przeszły na czerwonym	liczba osób, które przeszły na zielonym	liczba osób, które przeszły na czerwonym
Patrol policyjny obecny	1035	280	1443	382
Brak patrolu policyjnego	924	544	871	845

Źródło: opracowano na podstawie wyników badań własnych.

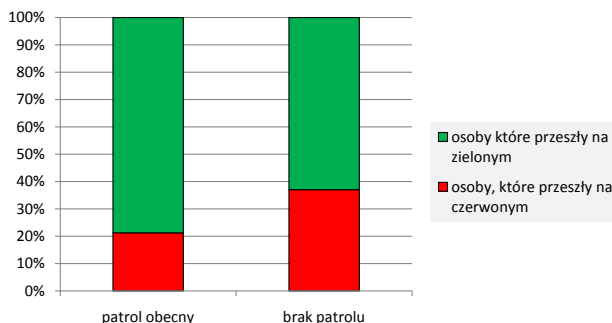
zycją munduru policyjnego w sytuacji związanej z łamaniem przepisów prawa o ruchu drogowym a zwiększoną skłonnością do przestrzegania przepisów. Podobnie jak poprzednio, analiza testu Phi Yule'a ($\varphi = 0,30$; $p < 0,001$) wykazała również słabą zależność. Można jedynie zauważyć, że jest ona silniejsza niż w przypadku pierwszej obserwacji. Liczbę osób przechodzących przez przejście dla pieszych podczas drugiej obserwacji zaprezentowano na rysunku 2.

Analizując dane liczbowe zaprezentowane na rysunku 2, można dostrzec, że obecność patrolu policyjnego (ekspozycja munduru) spowodowała, że odsetek osób łamiących przepisy o ruchu drogowym był niższy (20,9% osób przeszło na czerwonym świetle), niż w okolicznościach, kiedy patrolu nie było (49,2% osób przeszło na czerwonym świetle).

Rys. 1. Procent liczby osób przechodzących przez przejście dla pieszych podczas pierwszej obserwacji

Źródło: opracowano na podstawie wyników badań własnych.

Rys. 2. Procent liczby osób przechodzących przez przejście dla pieszych podczas drugiej obserwacji

Źródło: opracowano na podstawie wyników badań własnych.

DYSKUSJA

Przeprowadzone badania pozwalają na stwierdzenie, że ekspozycja munduru policyjnego w sytuacji związanej z łamaniem przepisów prawa o ruchu drogowym zwiększa skłonność do przestrzegania przepisów. Hipoteza została potwierdzona, jednakże siła związku pomiędzy obecnością munduru a respektowaniem przepisów jest słaba. Wyniki badania są spójne z wynikami badań dostępnych w literaturze, potwierdzają posłuszeństwo jednostki wobec uniformu (autorytetu), jednakże w badaniach L. Bickmana (1974) obecność uniformu znacznie silniej determinowała posłuszeństwo.

W pierwszej i drugiej obserwacji w ciągu godziny w obecności policjanta na czerwonym świetle przeszło około 20% osób, a 80% osób stanowiły osoby, które przechodziły na świetle zielonym. Aby rozszerzyć diagnozę sytuacji, należałoby sprawdzić zamiar przejścia na czerwonym świetle i rezygnację z tego zamiaru po zobaczeniu policjanta, ponieważ wśród osób przechodzących na zielonym świetle znalazły się zarówno te osoby, które czekały na zmianę światła czerwonego, jak również te, które pojawiły się przy światłach w sprzyjających okolicznościach, kiedy było światło zielone. Przeprowadzenie takiego badania wymagałoby zwiększenia liczby obserwatorów, którzy z wyjątkową wnikliwością musieliby przyjrzeć się każdej osobie zbliżającej się do przejścia w momencie pojawienia się czerwonego światła, obserwacja postawy oraz dynamiki ruchu osoby mogłaby być pomocna we wskazaniu, czy osoba zatrzymała się na czerwonym świetle, bo nie jest skłonna do łamania przepisów, czy czynnikiem decydującym o zatrzymaniu było dostrzeżenie policjanta.

Pewnym utrudnieniem 15.04.2016 okazała się pogoda, ponieważ intensywnie padający deszcz uniemożliwił patrol pieszy i zmusił policjantów do zmiany sposobu patrolowania – policjanci opuścili miejsce patrolu, udali się po auto i do końca obserwacji (ostatnie 15 minut) przebywali w zaparkowanym przy przejściu i oznakowanym radiowozie, który był doskonale widoczny dla przechodniów pokonujących przejście dla pieszych. Wyniki badań pokazują, że o około 2% przechodniów więcej łamało przepisy w obecności policyjnego patrolu przy niesprzyjającej pogodzie niż przy słonecznej pogodzie, co wskazuje na to, że aura może mieć również znaczenie. Znaczenie pogody w badaniu ujawniło się także w innym jego aspekcie, jeżeli dokona się porównania liczby osób przechodzących na czerwonym świetle w czasie braku obecności patrolu, można zauważyć, że w czasie brzydkiej pogody i ulewnego deszczu ludzie są bardziej ostrożni (około 37% osób przechodzi na czerwonym świetle), w czasie zaś pięknej słonecznej pogody ludzie mogą być mniej ostrożni (około 49% osób przechodziło na czerwonym świetle). Zachowania bardziej ryzykowne potwierdzają także statystyki wypadków na drodze. W czasie dobrej pogody skutki wypadków komunikacyjnych są bardziej tragiczne, jest więcej wypadków śmiertelnych. Zatem aby trafność prowadzonego badania była większa, należałoby przeprowadzić większą liczbę obserwacji w różnych warunkach atmosferycznych.

Podczas prowadzenia obserwacji zauważono, że czynnikiem determinującym moment przechodzenia przez przejście dla pieszych był ruch kołowy, ponieważ większość osób stojących przed przejściem powstrzymywały przejeżdżające samochody. To na nie głównie przechodnie zwracali uwagę, a nie na kolor palącego się światła. Kiedy nie było samochodów w okolicy przejścia, przechodnie pokonywali przejście na czerwonym świetle. Istotne również jest to, że piesi nie przechodzili przez drogę tylko w miejscu do tego przeznaczonym, przecinali pas jezdni prawie na całej jego długości. Prawdopodobnie wymienione dwa czynniki: ruch kołowy i swoboda wyboru miejsca do przechodzenia także wpłynęły na wyniki badania. Analiza czynnika, jakim jest natężenie ruchu drogowego i jego wpływ na przechodzenie przez ulicę, wskazuje, że poczucie bezpieczeństwa jest ważnym czynnikiem i należałoby spróbować przyjrzeć się uważnie sytuacji, kiedy natężenie ruchu kołowego jest niewielkie – jak wtedy obecność munduru determinuje skłonność do przestrzegania przepisów o ruchu drogowym?

Warto byłoby także powtórzyć obserwację, wybierając dodatkowo inne godziny, ponieważ popołudniowe godziny mogą także warunkować zachowanie osób, które wracając z pracy, uczelni, szkoły, mogą być zdeterminowane priorytetem jak najszybszego powrotu do miejsca zamieszkania i może to wpływać pośrednio na ich skłonność do posłuszeństwa lub jej brak. Możemy również zakładać, że o innej porze dnia niż godziny szczytu ruch kołowy pojazdów przejeżdżających pasem, na którym znajduje się obserwowane przejście dla pieszych, jest znacznie mniejszy. A wiedząc, że ruch kołowy może mieć wpływ na zachowanie przechodniów, możemy domniemywać, iż w momencie jego ograniczenia osób przechodzących na czerwonym świetle mogłoby być więcej. Jednakże badanie przeprowadzone w godzinach szczytu ma tę przewagę, że pokazuje zdolność do wyłączenia się konkurencyjnych motywów i jednostka, mimo że się spieszy, zatrzyma się na widok policjanta.

Ciekawym aspektem, który ujawnił się podczas badania, było zachowanie rowerzystów, którzy byli znacznie bardziej skłonni do przestrzegania przepisów niż piesi. Cyklistów było niewiele w stosunku do liczby pieszych, jednakże na czerwonym świetle przez przejście dla pieszych przejechał zaledwie jeden rowerzysta. Nasunęło to sugestię, że głównym czynnikiem warunkującym posłuszeństwo wobec autorytetu (reprezentowanego przez mundur) jest nie tyle obecność samego autorytetu, ile konsekwencje związane z łamaniem zasad, przepisów, których reprezentację stanowi autorytet. Aby to sprawdzić, należałoby analogiczne eksperymenty przeprowadzić z udziałem rowerzystów i kierowców, dla których łamanie przepisów o ruchu drogowym przynosi bardziej dotkliwe skutki w postaci np. wysokiego mandatu czy przy nagromadzeniu odpowiedniej liczby punktów karnych może prowadzić do utraty prawa jazdy. Wydaje się, że eksperyment z udziałem kierowców i rowerzystów stanowiłby najlepszą ilustrację dla podkreślenia wątku związanego z mundurem jako bodźcem warunkowym uruchamiającym antycypacyjną reakcję lękową przed karą.

Podsumowując, można zauważyć, że osób przechodzących na czerwonym świetle podczas ekspozycji munduru policyjnego było około 18% mniej niż w czasie braku ekspozycji (w przypadku pierwszej obserwacji), w przypadku drugiej obserwacji różnica była jeszcze większa i wynosiła około 30%. Warto zatem w celach prewencji pogłębić badania i sprawdzić, jak ekspozycja munduru zwiększa skłonność do posłuszeństwa także w innych sytuacjach społecznych, które związane są z bezpieczeństwem jednostek i grup społecznych, albo przeprowadzić badania eksperymentalne w podobnej sytuacji, zwiększając próbę badanych i eliminując przytoczone powyżej czynniki zakłócające.

LITERATURA

- Aronson, E., Wilson, T., Akert, R. (1997). *Psychologia społeczna Serce i umysł*. Poznań: Zysk i S-ka.
- Bickman, L. (1974). The social power of a uniform. *Journal of Applied Social Psychology*, 4, 47-61.
- Brown, R. (1986). *Social Psychology: The second edition*. New York: Free Press.
- Burger, J. (2009). Replicating Milgram: Would people still obey today? *American Psychologist*, 64, 1-11.
- Cialdini, R. (2000). *Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka*. Gdańsk: GWP.
- Doroszewski, W. (2015). Słownik języka polskiego. Pobrane z: <http://doroszewski.pwn.pl/haslo/po-s%C5%82usze%C5%84stwo/> (09.12.2015).
- Hofling, C., Brotzman, E., Dalrymple, S., Graves, N., Bierce, C. (1966). An experimental study of nurse-physician relations. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 143, 171-180.
- Lefkowitz, M., Blake, R., Mouton, J. (1955). Status factors in pedestrian violation of traffic signals. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 51, 704-706.
- Mauro, R. (1984). The constable's new clothes: Effects of uniforms on perceptions and problems of police officers. *Journal of Applied Social Psychology*, 14, 42-56.
- Milgram, S. (1965). Some conditions of obedience and disobedience to authority. *Human Relations*, 18, 57-76.
- Milgram, S. (1974). *Obedience to authority*. New York: Harper & Row.
- Myers, D. (2003). *Psychologia społeczna*. Poznań: Zysk i S-ka.
- Ornstein, R. (1991). *The evolution of consciousness: of Darwin, Freud, and cranial fire. The origins of the way we think*. New York: D. McKay Co.
- Sokołowski, P. (2015). Przechodzę na czerwonym. Pobrane z: <http://www.krytykapolityczna.pl/en/artykuly/miasto/20150213/przechodze-na-czerwonym> (09.12.2015).
- Wosińska, W. (2004). *Psychologia życia społecznego*. Gdańsk: GWP.
- Wojciszke, B. (2014). *Psychologia społeczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.
- Zimbardo, P., Gerrig, R. (2014). *Psychologia i życie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

WPŁYW AUTORYTETU (UMUNDUROWANIA) NA POSŁUSZEŃSTWO W ZAKRESIE PRZESTRZEGANIA PRZEZ PIESZYCH PRZEPISÓW O RUCHU DROGOWYM

STRESZCZENIE: Celem przygotowanego artykułu było sprawdzenie, czy Polak jest posłuszny autorytetowi (którego reprezentację stanowi mundur policyjny). Czy ekspozycja munduru policyjnego jest

wystarczającym czynnikiem, który skłoni badanych do zachowań zgodnych z przepisami prawa o ruchu drogowym? Autorytet został utożsamiony z mundurem policyjnym, ponieważ prawo do noszenia uniformu pod groźbą sankcji karnych mają wyłącznie policjanci, którzy z powodu roli zawodowej mają prawo do egzekwowania posłuszeństwa od jednostek czy grup reprezentujących społeczeństwo.

Badanie przeprowadzono w jednym z największych miast Dolnego Śląska w kwietniu 2016 roku, uczestnikami eksperymentu naturalnego stały się osoby przechodzące przez przejście dla pieszych na jednym ze skrzyżowań ulic o dużym natężeniu ruchu. Eksperyment naturalny odbywał się przy nieświadomym współdziałaniu policjantów, których zadaniem było rutynowe patrolowanie przejścia dla pieszych. Wyniki eksperymentu okazują się interesujące, ponieważ zauważono związek pomiędzy ekspozycją munduru policyjnego a skłonnością do przestrzegania przepisów o ruchu drogowym.

SŁOWA KLUCZOWE: autorytet, posłuszeństwo, uprawomocniony uniform – mundur policyjny

THE INFLUENCE OF AUTHORITY (UNIFORMS) ON OBEDIENCE TO RESPECT PEDESTRIAN TRAFFIC REGULATIONS

SUMMARY: The goal of this article was to check whether the Pole is obedient to authority (which is represented by a police uniform)? Is uniform exposure sufficient factor, which convinces respondents to behave in line with the law on road traffic safety? The authority has been identified with a police uniform, because the right to wear the uniform under the threat of criminal sanctions have only policemen. Because of the professional role they have the right to enforce obedience from individuals or groups representing civil society.

The study was conducted in one of the largest towns in Lower Silesia (Poland), in the month of April 2016. The participants of the natural experiment were people passing through the crossing on one of the intersections with heavy traffic. Natural experiment took place at the unwitting complicity of police officers, their task was a routine patrolling crosswalks. The results of the experiment prove to be interesting, because the association between exposure of police uniform and the tendency to comply with traffic regulations had been observed.

KEYWORDS: authority, obedience, validated uniform – a police uniform